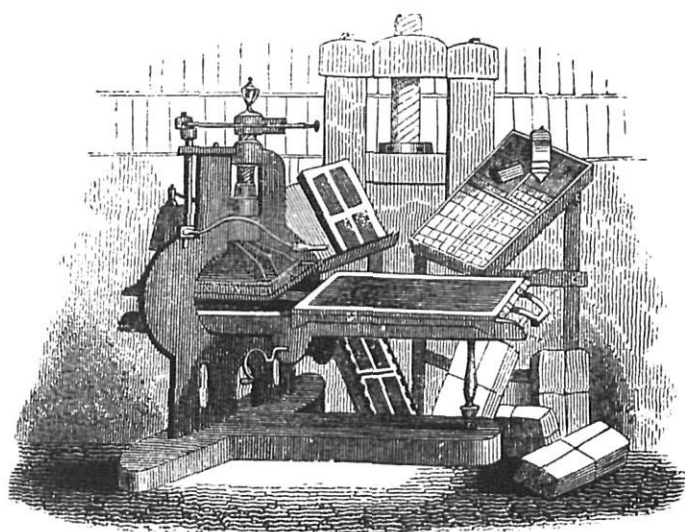
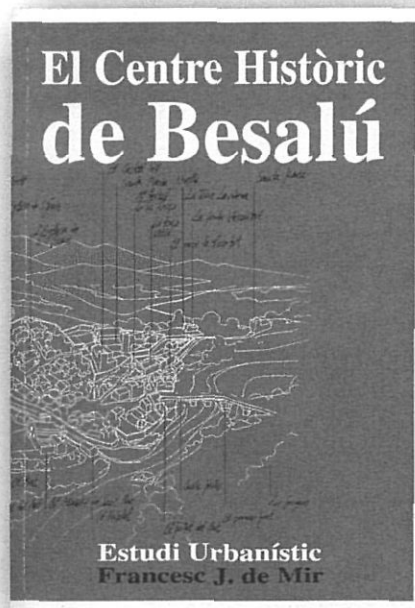

Centres d'estudis i edició a l'àrea de Girona: camí fet i reptes de futur

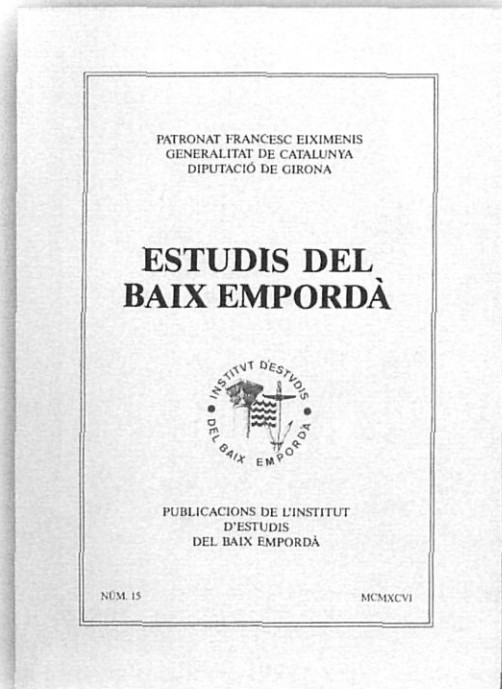
NARCÍS FIGUERAS CAPDEVILA

La recerca exigeix projecció, els resultats de la recerca necessiten ésser divulgats i, a més, la reflexió pausada sobre els resultats interconnectats i la síntesi d'un conjunt d'aportacions també requereix un espai vital. Aquesta primera premissa justifica qualsevol dels esforços d'edició que solen fer les més diverses institucions o grups(1). Fins ahir la cosa es produïa en suport paper exclusivament; a partir d'avui mateix ens trobem, poc o molt, en estat de migració vers l'espai electrònic, sigui en el camp de la vida universitària, el de l'alta divulgació o en l'àmbit local. El paper pot esdevenir en poc temps, si més no en moltes dimensions de la comunicació científica, una aristocràtica manera de gastar-se els diners i una manera de subratllar un exclusivisme elitista.

Si hom encara l'ull vers les institucions culturals i científiques de l'àrea de Girona i les edicions que aquestes promouen per difondre els treballs en curs, la realitat no és pas gens menyspreable, al contrari. Un seguit de publicacions anuals, revistes i monografies es despleguen encara (dit sigui amb realisme, sense ànim de cridar el mal temps) d'una manera prou difusa i policèntrica, amb graus d'ambició i de plasmació diversos, amb més o menys vida associativa i arrelament social, però prou reeixides en el seu conjunt.

El component de voluntat i d'il·lusió n'és en la majoria, per no dir en totes elles, el motor primordial de generació d'energies, des de la universitat fins al més petit grup local. És cert que pel que fa a alguns col·lectius d'investigadors o professionals les tals publicacions són imprescindibles per a la construcció del propi currículum i es beneficien, doncs, d'aquesta «altra» il·lusió o febre; i també el

desig d'oferir cara enfora una determinada imatge de marca de la institució, museu, arxiu, etc. anima i vivifica aquesta parcel·la de la vida cultural o erudita. Sovint el fet d'editar cobreix el capítol d'activitat cultural en un sentit ampli, que altrament faria emergir una enorme llacuna en una determinada zona o en el programa d'actuació d'una institució. Amb tot, l'afirmació inicial no perd validesa: és la il·lusió, que fa néixer les publicacions. O almenys el que les fa néixer tal com són. Altrament la pura necessitat, o el currículum, o el funcionari, les farien ben diferents.

De la mateixa manera que diem el que diem, també cal dir que les il·lusions i els resultats són el fruit del treball d'una generació d'investigadors, universitaris en la seva major part, que al costat dels estudiosos i erudits de cada lloc concret, produeixen, estimulen o apleguen treballs d'escorcoll, de salvaguarda, de restitució i de valoració inicial que són encara molt necessaris i que tenen tot el sentit del món. Són investigadors que, per raons personals i de vegades per raó de l'especialitat que conreen o del lloc de treball que ocupen (els arqueòlegs i les diverses branques de la història, els arxivers, els museòlegs, els llicenciats que exerceixen la seva tasca docent a la zona...), continuen vinculant-se al territori i vivificant les institucions que n'animen la vida, no únicament científica, sinó també sociocultural.

És desitjable que creixi la imbricació dels centres i de les seves publicacions amb el seu entorn social, on compleixen una funció pedagògica i dinamitzadora matisable, però certa; amb tot, sempre l'edició de revistes i monografies serà l'eix vertebrador de la vida dels col·lectius d'investigadors: retreure que sigui així, com es fa sovint, és desconèixer aquest món de mig a mig(2).

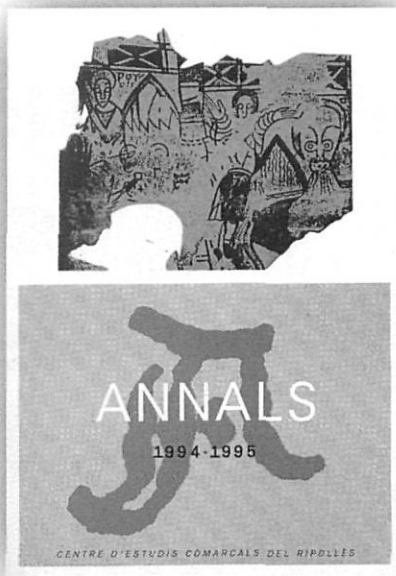
En un altre capítol cal posar el finançament. I aquí cal constatar obertament que la proliferació de grups i de publicacions, que en altres bandes viu una precarietat per-

manent, s'ha beneficiat entre nosaltres de l'ajut públic amb més regularitat. I singularment el Patronat Francesc Eiximenis, al qual es refereixen aquestes pàgines, hi ha tingut un paper molt rellevant. Hereu d'una trajectòria determinada i aixoplugat sota les ales de la Diputació provincial (la Generalitat s'hi incorporà més endavant), el Patronat ha fet possible una aportació estable de recursos que han donat la necessària i mínima continuïtat a unes publicacions erudites perquè ara puguem veure'ns amb cor de seguir i eventualment valorar els resultats de tot plegat.

Que els centres d'estudis que aplega el Patronat no són tots els que avui tenen activitat, i àdhuc rellevant, en l'àrea de Girona, és ben incontestable: hom ha parlat alguna hora de les «experiències no vinculades»(3), que són moltes i que, junt amb les que ara ens ocupen –les vinculades al Patronat–, dibuixen ensems un panorama ric i múltiple, ple de projectes i de realitzacions (*Vitrina*, d'Olot; *Papers del Montgrí*, de Torroella; *Aixa*, d'Arbúcies...).

El que és cert, però, és que, en referir-nos exclusivament ara al Patronat i als seus components, parlem dels instituts o centres d'estudis de més llarga trajectòria i d'una producció en conjunt més consistent, una producció a l'embalum de la qual no és aliena, és clar, l'aportació financera del Patronat i la implicació de joves investigadors, arxivers... que sovint assumeixen la tasca més ingrata i més necessària de la gestió diària.

Junt amb el micromecenatge social que és (o hauria de ser) la base econòmica de les entitats culturals (la multitud de subscriptors, socis i benefactors, ciutadans cultes, pares preocupats per l'educació dels seus fills, ajuntaments petits que valoren la tasca dels centres, etc.) i que cal incrementar, promoure i vetllar perquè no s'estronegi, l'ajut anual del Patronat Eiximenis és el coixí tranquil·litzador que en altres indrets manca.

Les experiències vinculades

Fundats entre 1943 i 1984 (amb la sola excepció del Patronat d'Estudis Històrics d'Olot, de 1993), els diversos instituts i centres produeixen normalment, d'acord amb una tradició erudita vuitcentista, una publicació bàsica anual, una miscel·lània, que rep, normalment, el nom d'«Annals» o «Quaderns» (és a aquesta que ens referirem sobretot). Han promogut i promouen regularment estudis monogràfics, en solitari o en col·laboració amb d'altres institucions, publiquen les actes de jornades o assemblees científiques o editen aplecs de documentació, i també organitzen actes culturals de difusió (presentacions, conferències, exposicions...) o impulsen eines d'estímul, com ara premis de recerca(4).

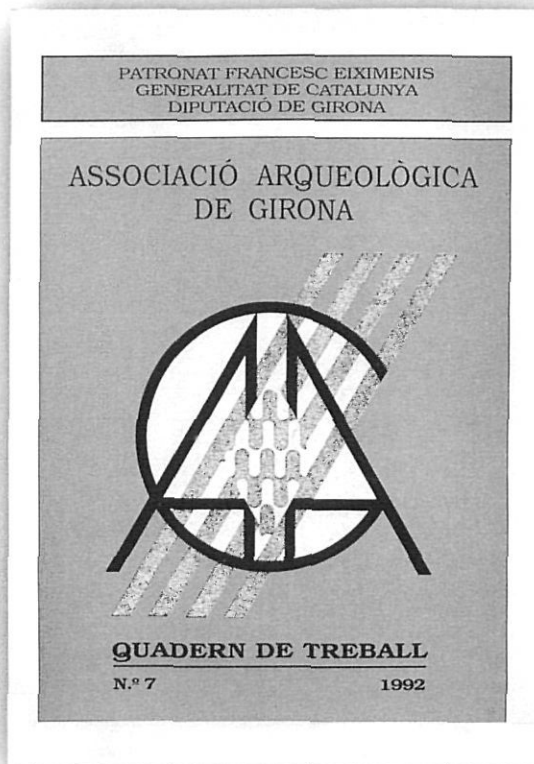
Pel que fa a les esmentades miscel·lànies, passar de la simple juxtaposició d'articles a una revista amb seccions estables (bibliografia d'interès, ressenyes de llibres, informacions institucionals,...) i temes-nervi de cada edició és un camí lent que es va afermant en un procés de sana emulació, com també el, diguem-ne, rejuveniment i l'actualització del suport material i de les formes.

La vitalitat que hi ha i la dinàmica de lenta però inexorable renovació de continents i de continguts que s'ha generat a l'àrea de Girona no té res a envejar, ni en assoliments ni en la temporització espontània que s'ha anat donant, al que es pugui haver produït en altres àmbits, siguin els estrictament comercials o els d'una pretesa volada intel·lectual. I aquesta és una dinàmica en curs, que anirà arraconant els esperits i capteniments envellits per deixar via lliure a la joventut d'idees i de pràctiques, tant en el terreny de la recerca com en el de l'edició i difusió. Només cal esperar que la il·lusió i la dinàmica de renovació abastin també els responsables, voluntaris en la seva major part, de la tasca editora i de gestió de les entitats. És un altre aspecte de la qüestió que ara no és hora de tractar, però que pot produir, si no s'atura a temps, l'efecte devastador que en altres àmbits es percep.

Si repassem resumidament l'acció editora de les diverses societats científiques a què ens referim, podrem adonar-nos del conjunt, voluminós, i del valor d'una tasca que ha pogut ésser continuada. En primer lloc, el Patronat d'Estudis Històrics d'Olot i Comarca (PEHOC), fundat el 1933, edità entre 1946 i 1957 la revista *Pyrene* i actualment manté des del 1977 la publicació dels seus *Annals* (modernitzats a partir de 1992, el darrer número és del 1995), a més de diverses monografies (R. Grabolosa, R. Jordà, J. Murlà...). El 1943 es creà a la vila de Banyoles el Centre d'Estudis Comarcals (CECB), el qual publicà des del 1948 al 1956 els seus *Quaderns*, que passaren a *Quaderns* el 1979 (darrera aparició, el 1994, totalment renovada). Ja des de la seva primera etapa publicà també diverses monografies sobre el patrimoni històric, artístic i documental banyolí, sobre la riquesa natural de l'estany, etc. (Constans, Butinyà, Sanz...). La iniciativa del CECB de celebrar el desembre de 1994, junt amb la Universitat de Girona, el col·loqui «La llengua catalana al segle XVIII (250è aniversari de la Gramàtica Catalana de Josep Ullastre)» va produir el volum d'idèntic títol publicat a cura de P. Balsalobre i J. Gratacós per l'editora Quaderns Crema el 1995, i que és un punt de referència en aquesta matèria (el 1991 ja havien dedicat una monografia, amb nou format, a l'edició de l'obra anònima del XVIII *Entremès del ball dels ermitans*, a cura d'Enric Prat i Pep Vila).

Amb una aspiració clarament provincial, el 1946 es fundava a Girona l'Institut d'Estudis Gironins (IEG), els *Annals* del qual, publicats anualment o biennalment, amb alguna interrupció, han arribat el 1995 al número 35. Es tracta d'una substanciosa miscel·lània, que darrerament s'ha estructurat en temes (estudis clàssics, cultura i societat, món romà i paleocristià) pel fet de recollir, com ja havia fet anteriorment en alguna ocasió (Rahola, Sobrequés, Batlle), les contribucions a jornades d'estudis en homenatge a alguns personatges de la cultura gironina (Dolors Condom, Jaume Marquès, Pere de Palol). A les

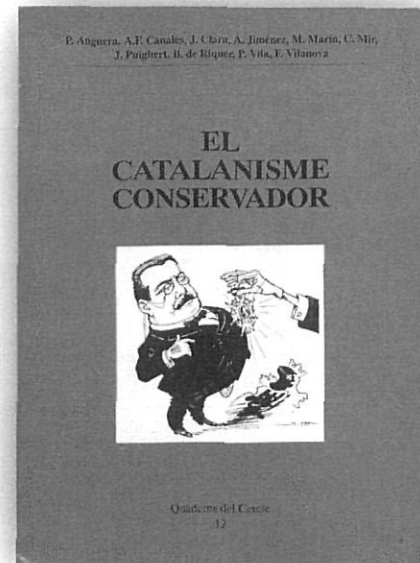

seves pàgines, així com a la ja llarga restallera de monografies importants editades per l'IEG al llarg dels anys, hi signen noms ressonants del món de la recerca, els erudits gironins de més vàlua i també joves investigadors.

L'Institut d'Estudis Empordanesos (IEE) aparegué al cap de pocs anys, el 1956, i des del 1959 ha anat editant els seus *Annals* (núm. 27, 1994; fins al 1972, *Anales*). Ha dedicat monografies a la ciutat de Figueres i un aplec d'articles a Carles Fages de Climent, entre d'altres. El seu equip va renovar-se fa uns anys, la miscel·lània ho ha fet també i inclou diverses seccions. L'IEE promogué el febrer-març del 1996 un balanç i debat sobre perspectives de futur en un cicle sobre «La investigació històrica a l'Empordà», que caldria veure recollit en un volum. Un membre de l'IEE, Ramon Guardiola, propicià el 1962 com a ponent de cultura de la Diputació la creació del Patronat Francesc Eiximenis, avui reestructurat.

El centre o patronat Amics de Besalú i el seu Comtat, per la seva banda, amb grups filials a la Vall de Bianya, Sant Joan les Fonts i En Bas, va néixer el 1958 i ha anat publicant habitualment els volums de les seves Assemblees d'Estudis (VII, 1991), a més de les monografies de les filials i alguna altra (la darrera, de Francesc J. de Mir, *El centre històric de Besalú*, 1995).

Ja en el que podríem assenyalar com una segona etapa en la creació d'associacions culturals i centres d'estudis, l'any 1972, es constituí a Girona, amb vocació també d'abastar l'espai de les comarques, l'Associació Arqueològica de Girona, que des del 1978 publicà un *Butlletí* i més endavant els seus *Quaderns de Treball*, que el 1995 han assolit el número 8. D'entre les diverses monografies que ha editat, cal destacar *El paleolític a les comarques gironines* (1976). És entitat

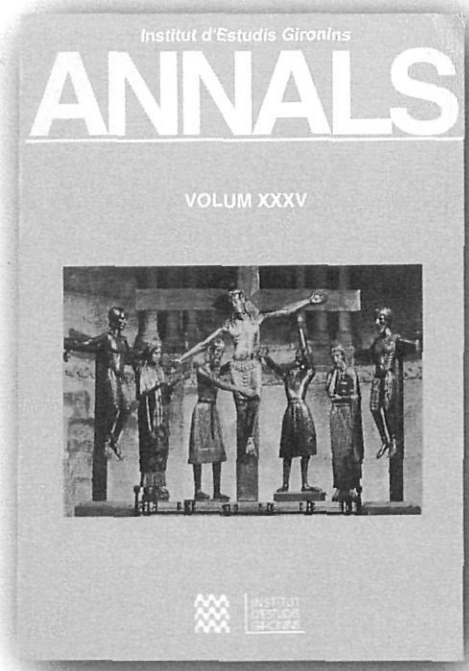
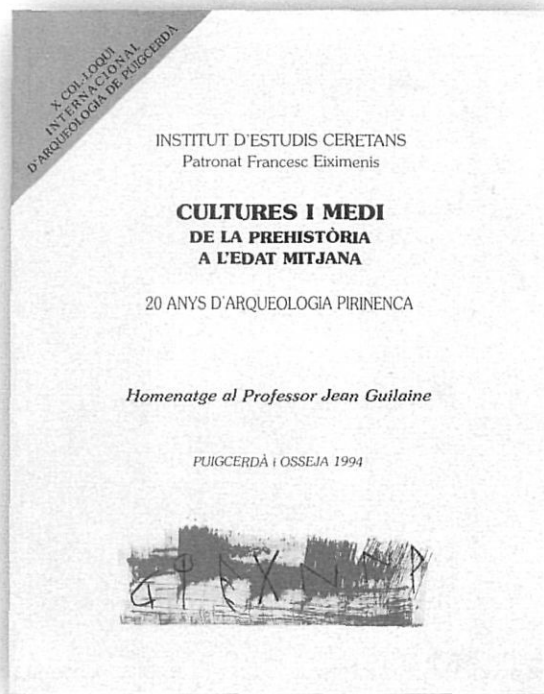

activa en cicles de conferències (per exemple, «Girona urbana. Una història inèdita», 1994), exposicions, sortides i col·laboracions en altres publicacions, així com en l'interès per les edicions i les activitats científiques a la nostra zona.

L'Institut d'Estudis Ceretans (IEC), de Puigcerdà, es creà el 1978. Com totes les entitats similars, però l'IEC en especial, té una dimensió associativa i popular, fomenta les relacions amb la Cerdanya francesa (i la de la província de Lleida abans de la comarca actual) i ha estat nucli de propostes noves en la cooperació transfronterera (Unió de Centres d'Estudis Transpirinencs, maig del 1996). Entre les seves diverses publicacions, té un relleu important, pel que significa, el darrer volum d'actes del *X Col·loqui Internacional d'Arqueologia de Puigcerdà* (1994), *convocatòria biennal ja tradicional del col·lectiu d'arqueòlegs de banda i banda de la frontera*.

També el 1978 naixia el Centre d'Estudis del Ripollès (CER) amb un *Butlletí* (set números, 1981-1985) i uns *Annals* iniciats el 1983 i que han arribat fins avui (també set números). Ha editat també *Textos mèdics catalans. Pediatria i obstetrícia al segle XVIII*, d'Eudald Ragner i Pere Puig (1989), i té diversos projectes en execució.

A l'inici dels anys vuitanta apareixeren encara diverses entitats més que s'afegiren a aquest panorama. D'una banda, l'Institut d'Estudis del Baix Empordà (IEBE), radicat a Sant Feliu de Guíxols (1981), que ha fet aparèixer sense interrupció els seus *Estudis del Baix Empordà* (núm. 15, 1996). De l'altra, la celebració a Santa Coloma de Farners el 1983 de la XXVIII Assemblea Intercomarcal d'Estudiosos va suscitar la fundació, tot integrant els investigadors de la marina i de l'interior, del Centre d'Estudis Selvatans (CES). *Les actes de la reunió foren el primer Quaderns de la Selva* (1984) que, després d'un parèntesi, es reprenqué el 1989 i arriba ara al número 9 (1996). La seva col·lecció de monografies «Estudis i Textos» (lligada al Premi de Recerca Josep Moragues) s'inicià el 1991 i el 1995 en veié la llum el volum 4 (n'hi ha dos més en preparació). Finalment, el 1984 es fundà també a Girona el Cer-

cle d'Estudis Històrics i Socials (CEHS), que edita els aplecs d'articles de tema monogràfic «Quaderns del Cercle» (núm. 12, 1996): n'ha dedicat a diversos temes (l'exèrcit, l'Església, el franquisme, la Guerra civil...), i en destaquem les inicials *Reflexions metodològiques sobre la història local* (1985), *La històriografia catalana. Balanç i perspectives* (1990) i *Epistolari de Jaume Vicens Vives* (1994).

En el procés recent de refundació del Patronat n'han restat exclosos, d'una banda, la Universitat de Girona (antic Col·legi Universitari de Girona), que es beneficiava de l'ajut del patronat per a l'edició de les seves dues revistes, *Estudi General* (núm. 15, 1995; començà el 1981 com a miscel·lània commemorativa del desè aniversari del Col·legi Universitari de Girona, 1969-70/1979-80) i *Scientia Gerundensis* (núm. 22, 1996); i de l'altra, el Centre d'Investigacions Arqueològiques, entitat pública que edita la revista *Cypsela* (núm. 11, 1996) i una «Sèrie Monogràfica» (el darrer número, *El món rural d'època romana a Catalunya (L'exemple del Nord-est)*, núm. 15, 1995). Totes dues institucions reben igualment una dotació pública per altres vies i convé que els seus membres restin vinculats a la vida del Patronat com a autors, assessors i membres del consell plenari, en representació del món acadèmic i de la comunitat científica.

Valoració de reptes

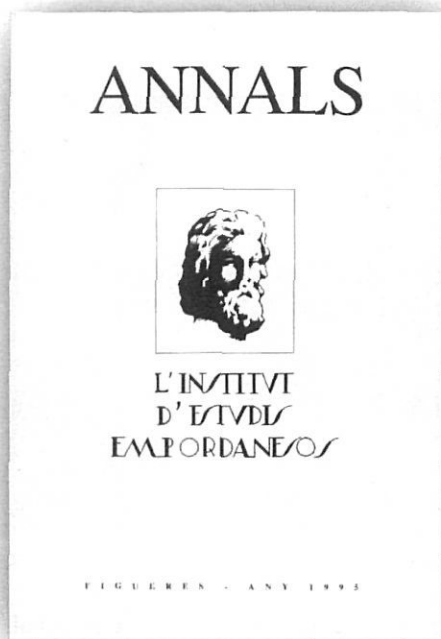
Un intent de valoració d'aquestes edicions més enllà de les idees generals demanaria de baixar al detall i ocupar un espai de què no disposem. Com hem dit, representen en conjunt un volum molt notable i tenen la qualitat que els donen els seus autors, en general formats a la universitat i molt bons coneixedors de l'espai concret. Presenten documentació, valoren personatges i institucions, analitzen l'entorn natural, etc., a més de posar de relleu els homes actius que ens van

deixant i els grans temes que té plantejats la seva comarca. És cert que la vida associativa és desigual i que també ho són els articles publicats, però mantenen una mitjana plenament *hòrridament* i en un procés de millora ascendent.

D'altra banda, el fet de poder mantenir —gràcies a l'ajut sostingut, a la tasca dels investigadors i al treball dels equips editors voluntaris— la regularitat anual, o com a molt biennal, d'aquestes edicions té un efecte benèfic sobre el conjunt de la vida cultural, ofereix un missatge d'estabilitat i de solidesa de les institucions culturals i permet de plantejar-se projectes de més llarg abast, alhora que possibilita una feina d'irradiació de maneres de fer i de presentar la recerca que es va instal·lant en la comunitat local i millora les condicions de tots plegats (erudits, estudiosos, estudiants i joves investigadors...). Per no parlar de la difusió que es fa de la bibliografia sobre la comarca que es publica arreu, les obres d'autors de la zona dedicats a altres disciplines..., difusió que no es donaria sense aquests col·lectius i les seves revistes. Igualment, ofereixen als investigadors en general espai de publicació múltiples dins l'àrea de Girona que, si no existissin, caldria inventar. I tot plegat a uns costos baixíssims, gràcies al treball voluntari.

Certament, no tot són avantatges. Hi ha també reptes de futur que des d'ara mateix han de ser considerats com a prioritaris. D'una banda, el fet de centrar-se en les miscel·lànies obertes fa que, en contrapartida, en sigui difícil la comercialització; alguns dels centres han avançat vers la definició de temes tancats per als seus aplecs d'articles: és el camí millor, bé que no és generalitzable i és la vida de cada entitat o zona el que marca el ritme a seguir.

En segon lloc, fins les monografies i altres intents d'incidir en un públic més ampli topen amb la mateixa dificultat de sortida. És per això que una política d'actualització de les maneres de presentar i comercialitzar és

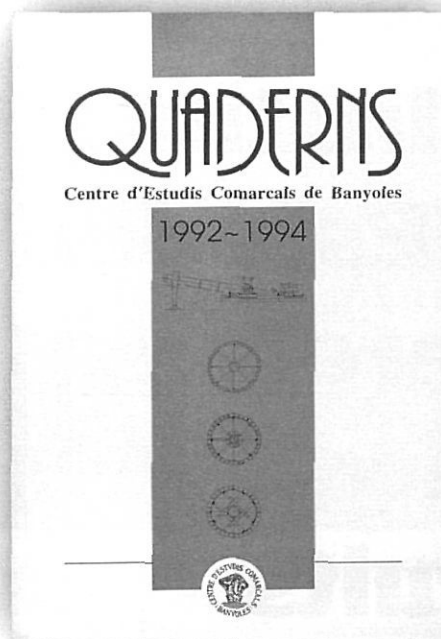

urgent. Una actuació conjunta en aquest terreny fóra el millor, perquè permetria de negociar amb més força amb les distribuïdores. A més, el darrer catàleg conjunt de les edicions dels centres adherits al Patronat data de 1995! Sembla hora d'emprendre'n un de nou i d'oferir més visibilitat –com es comença a fer amb aquest dossier– a la tasca realitzada i en curs, així com impulsar l'edició de guies i eines de treball (ara potser serà possible amb la figura del director tècnic, optimitzant els recursos i aprofitant les energies dels col·lectius locals).

És també probable que, entre les feines pròpies del Patronat, calgui avançar vers la redefinició de projectes finançables obrint vies sota uns criteris concrets (proposar temes a estudiar, premiar la col·laboració entre centres o amb els locals o la universitat, estendre els ajuts a la divulgació mitjançant opuscles, exposicions...) i plantejar-se novament i amb seriositat la promoció de beques de recerca dirigides i tutoritzades. L'àmbit del finançament en projectes europeus no hauria de quedar fora dels col·lectius locals més ambiciosos, sobretot si des del Patronat s'oferís el suport de gestió imprescindible i es tingués un marge de maniobra(5).

Els estudiosos dels centres d'estudis podrien perfectament intervenir, junt amb professors universitaris, arxivers..., en la preparació d'un crèdit de lliure configuració universitari sobre «Iniciació a la recerca local», que presentés les eines, les institucions, els temes i les orientacions d'aquest camp i obrís la possibilitat de fer pràctiques a les comarques. La formació continuada dels estudiosos se'n beneficiaria, també.

Igualment, els centres i les seves edicions necessiten ser presents a la xarxa Internet, ara que ja fa uns mesos que les pàgines web de la Diputació estan en servei. Si fa uns anys hom volia subvencionar ordinadors als centres, cosa que s'arribà a materialitzar, ara el que cal és connectar-los a la xarxa i oferir-los un espai d'interrelació. I per tancar amb

el tema amb el qual he iniciat aquestes ratlles proposo la creació i elaboració conjunta de la primera revista electrònica d'estudis locals des del servidor de la Diputació (<http://www.ddgi.es>). És un camp en el qual no plantejar-se de fer-hi coses, sinó estar-hi ja treballant.

Com pot veure's, l'optimisme de sempre i el generat per la visió del treball fet i de les il·lusions que desvetlla, entre altres coses, la dita refundació del Patronat –que ha empès, cal dir-ho, Joan Domènech, amb tenacitat i determinació– presideixen la meua aportació de balanç i de perspectiva de futur. Tenim un món dinàmic que encara ho pot ser més i que, si no ho ha estat més fins ara, és per responsabilitat de tots plegats, persones i institucions, els quals hi tenim alguna cosa a dir i a fer.

Narcís Figueras és professor d'humanitats a la Universitat Oberta de Catalunya i membre del Centre d'Estudis Selvatans i de la Comissió Permanent del Patronat Eiximenis

Notes

1. Vegeu: TORRENTS, Ricard, «Edició de llibres i universitat», *Revista de Catalunya*, 50 (1991). Pàg. 181-201.
2. FIGUERAS, Narcís, «Les revistes de ciència i cultura». L'horitzó de *Quaderns*, *Quaderns de la Selva*, 4. Pàg. 7-13.
3. SAPENA, Carles, «Edició i foment de la recerca local. El Patronat Francès Eiximenis», *Actes del 1r Congrés de Centres d'Estudis de Parla Catalana (Lleida, abril de 1994)* [=Quaderns de l'Institut d'Estudis Ilerdencs]. Lleida, 1995. Pàg. 91-95.
4. FIGUERAS, Narcís; GRAU, Josep M., «Premis i beques en l'àmbit local», *Revista de Girona*, 156 (1993). Pàg. 64-67.
5. Vegeu el diagnòstic i les propostes que fan Llorenç Ferrer («El finançament dels centres d'estudis locals i comarcals», *Cultura*, octubre 1993, pàg. 36-38) i Antoni Gavalà, («Problemes de les edicions comarcals», *Ibidem*, pàg. 39-40).